

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарний факультет
Кафедра філології

**МЕТАФОРІКА ЛЮДСЬКОЇ ТІЛЕСНОСТІ
У КНИЗІ «ПІСНЯ ПІСЕНЬ»**

Студентки IV курсу
групи (ГФ117Б)

Горох Софії

Науковий керівник:

Кандидатка наук з богослов'я

Галина Теслюк

Львів 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I	1
ОПИС ПОХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ	1
У СТАРОМУ ЗАВІТІ.....	1
1.1 Походження людини за Священицьким та Ягвістичним джерелами.....	1
1.2 Поняття «тіла», «духу» та «душі»	7
1.3 Висновок	8
РОЗДІЛ II.....	9
МЕТАФОРІКА ЛЮДСЬКОЇ ТІЛЕСНОСТІ У ПІСНІ ПІСЕНЬ	9
2.1 Припущення авторства Пісні пісень	9
2.2 Жанр книги	10
2.3 Тематика	11
2.4 Метафорика.....	12
2.5 Висновок	27
РОЗДІЛ III	28
СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ТІЛЕСНОСТІ.....	28
3.1 Розмежування понять «тіла» та «тілесності». Окреслення у філософській парадигмі.....	28
3.2 Стереотипи тілесності.....	31
3.3 Богослов'я тіла	32
3.4 Висновок	34
ВИСНОВОК	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	38

ВСТУП

Сучасне європейське сприйняття людського тіла закорінене у біблійному дискурсі, як і багато інших цивілізаційних ментальних парадигм. Історія сприйняття людського тіла і тілесності межує між тотальним запереченням його цінності до абсолютизації і навіть адорації. Сучасні екологічні кризи та проблеми із загально світовим здоров'ям ще раз пригадали людству важливість збалансованого ставлення до людської тілесності. Біблія, зокрема Пісня пісень за допомогою розмаїтих метафор пропонує подивитися на людське тіло як на Боже якісне творіння та вчить цінувати його. Ба більше, в біблійному дискурсі наголошується на пошануванні тіла обох статей, без протиставлення чи виокремлення кращого. Тіло та тілесні стосунки між чоловіком і жінкою зображуються як Богом благословенні. Святий Іван Павло II, опираючись на біблійну традицію та відповідаючи на сучасні виклики у трактуванні людської тілесності, зазначав, що тіло здатне зробити видимим те, що невидиме – божественне; воно здатне перенести в реальність Божу таємницю.¹ Людина – чоловік і жінка – як «образ Божий» мають обов'язок репрезентувати Бога, себто божественне, у фізичній реальності.

Мета роботи — дослідження метафорики людської тілесності у книзі «Пісня пісень»; Аналіз різних поглядів проблематики у сприйнятті людської тілесності, і подання цілісної картини думок та суджень, котрі представляє нам Святе Письмо щодо цієї проблеми.

Для успішної реалізації цієї мети мені потрібно виконати ряд **завдань:**

- Проаналізувати старозавітню розповідь про походження людини;
- Окреслити особливості понять «тіла» та «душі»;
- Простежити припущення авторства книги Пісні пісень, жанр та тематику;

¹https://dc.lviv.ua/zhuttya_v_podruzhzhi/stateve_zhuttya_v_podruzhzhi/3448-bogoslovyia-tla-vihovannya-do-buttya-lyudinoyu.html

- Проаналізувати високий стиль Пісні Пісень, зокрема її яскраву, образну мову;
- Окреслити низку метафоричних образів;
- Проаналізувати сприйняття людської тілесності у сучасному трактуванні;
- Підкреслити стереотипи тілесності;
- Окреслити богословське значення людського тіла разом із статевістю.

Об'єктом дослідження виступають вибрані біблійні тексти, зокрема із Книга Буття та Пісні пісень, предметом дослідження є метафорика людської тілесності в біблійному тексті та сприйняття людської тілесності у сучасному філософсько-богословському дискурсі.

Методи дослідження: роботу виконано з елементами структуралістського методу, використано контекстний аналіз, залучено історичний та порівняльний підходи.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини, висновків та списку використаних джерел.

У «Вступі» обґрунтовано актуальність роботи, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, визначено методологію, а також зроблено огляд літератури, що слугувала основною базою дослідження. У першому розділі подано теоретичний виклад старозавітньої історії створення людини. Окреслено найосновніші складові людини «тіло», «дух» та «душа». У другому практичному розділі «Метафорика книги Пісні Пісень» проаналізовано символіку, яскраву мову, метафоричність образів. Розглянуто припущення авторства книги, визначено жанр та окреслено тематику. У третьому розділі «Сучасне трактування людської тілесності» розглянуто поняття «тіла» та «тілесності» у філософській парадигмі. Окреслено стереотипи людської тілесності та особливе значення людського тіла разом із «статевістю».

РОЗДІЛ І

ОПИС ПОХОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ

У СТАРОМУ ЗАВІТІ

Перед нами відкривається загальний аналіз походження людини в Старому Завіті. Дані тексти є кульмінаційними цілої книги Буття. Сьогодні побутує стереотип, що Біблію легко читати, проте нелегко розуміти. Однак вивчення Біблії, ніколи не вичерпується та кожна епоха у особливий спосіб повинна намагатися зрозуміти Священні книги. Тлумачення біблійних текстів знову і знову зароджує нестримне зацікавлення та є причиною палких дискусій, які за останні десятиліття набрали нових рис та форм. У цьому розділі з'ясуємо походження людини згідно Священицького та Ягвістичного джерел та розглянемо текстуальні особливості оповіді.

1.1 Походження людини за Священицьким та Ягвістичним джерелами

Про створення людини, можна дізнатись із перших глав Біблії, зокрема у перших двох главах Книги Буття. У цих двох главах, як зазначають дослідники, містяться дві розповіді про сотворення: перша у Буття (1:1–2:4а), яка належить до Священицького джерела і датується VI ст. до н.е., та друга у Буття (2:4б–25), яка належить до Ягвістичного джерела і датується X ст. до н.е.² Згідно із першою розповіддю, створення світу, в тому числі живої природи і людини триває шість днів. Спершу описується створення неба і землі, як сукупності усього творіння: *«На початку Бог створив небо та землю»* (Бут. 1)³. Однак земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею. Тоді ж Бог відділив світло від темряви. Після чого створив твердь (Бут. 1:6–8), потім вивів землю з-під вод і рослини (Бут. 1:9–13). Далі Господь створив дрібні істоти, птаство, риби, всілякі інші живі творіння. Проте, найвищою вершиною його творіння постала людина. У біблійному

² Міжнародний біблійний коментар. Том 2. П'ятикнижжя та історичні книги. Свічадо: Львів, 2017, 38-40.

³ У даній роботі я послуговувалась перекладом Біблії Івана Огієнка.

розумінні, творення людини на шостий день свідчить про позиціонування людини як завершального етапу творіння.

Перша розповідь (Бут. 1:1—2,4a) — це є розповіддю з чіткою структурою, і її вважають священницькою проповіддю, яку записували і прочитували в літургійному контексті. Також ця історія діалогує з месопотамськими міфами про сотворіння та критикує багатобожжя як релігійний світогляд.

В описі створення людини Бог наголошує: «*Сотворімо людину за образом і подобою Нашою*» (Бут. 1:26). Чому власне тут вжито множину слова? В богословській мові це відповідає поняттю *pluralis maiestatis*, себто божественне «ми» в текстах Старого Завіту. Це ми можемо знайти не тільки в історії про сотворіння (Бут. 1:26), але й в історії про гріхопадіння (Бут. 3:22), в розповіді про змішання мов (Бут. 11:7) і відвіданні трьох анголів Авраама (Бут. 18:1–16). Щодо розкриття цього питання, існують такі основні версії: перша версія Бог радиться з ангелами. Друга версія (*pluralis maiestatis*) вказує на множину, що підкреслює велич. Третя версія (*pluralis deliberationis*) підкреслює важливість рішення. Четверта версія, множина слова «сотворімо» вказує зокрема на Троїчність Божества, Бог звертається до Іпостасі Пресвятої Трійці. Це якраз демонструє важливість акту творіння Божого. Про це також зазначає В. М. Лоський, у праці з Догматичного богослів'я: «*І враз тон оповіді про створення світу змінюється: з'являється новий образ творіння. «Створімо» (Бут. 1:26) – говорить Господь. Що це означає? Як говорить святий Ісаак Сирін створення ангельського світу відбувалося «в мовчанні». Пізніше Бог повеліває, благословляє. Але на шостий день після створення тварин, коли Бог говорить «Створімо людину за образом Нашим і за подобою Нашою» (Бут. 1:27) – здається, що Він зупиняється, і що Іпостасі Пресвятої Трійці «проводять Раду»⁴.*

⁴Лосский В. Н. Богословие. Очерк мистического богословия Восточной Церкви: Догматическое богословие. – М.: Общество любителей православной литературы. Издательство имени святителя Льва, папы Римского, 2009.

Досконалість та унікальність людини як образу Божого https://matrix-info.com/doskonalist-ta-unikalnist-lyudyny-obraza-bozhogo/#_edn1

В описі створення людини також стверджується, що людина створена на образ Божий. Як можна розуміти вислів створення «за образом і подобою Божою»? (Бут. 1:27). Філософ Філон Олександрійський уподібнював людину з творінням, що створене за «образом» першопричини всього суцього, тобто Бога. Варто розглянути походження слова «образ»⁵. Це грецьке слово «eikon» – звідси й походить «ікона», яке перекладається як «зображення», тобто щось створене за зразком, має схожість з оригіналом. Отці Церкви та християнські мислителі стверджують, що образ Божий в людині полягає в її духовній природі. Святитель Василій Великий зазначав: *«Ми створені за образом Творця, маємо розум і слово, які становлять досконалість нашої природи»*.⁶ «Образ» також проявляється в людині передусім у її свободній волі, у її виборі. Бог створив людину цілковито вільною та незалежною. Лише будучи вільною, людина може цілковито уподібнитися Богові через любов до Нього. Перш ніж створити людину, Бог передбачив її долю, наслідки її вчинків у світі, до прикладу можливість гріхопадіння та надмірну прив'язаність до матеріальних благ тощо. Проте, людина будучи абсолютно вільною і незалежною від Бога, порушивши заповідь, відпаде від райського блаженства, і нестиме відповідальність за скоєне.

Однак, одного лиш «образу» для людини було б недостатньо. «Подоба Божа»,⁷ про яку було вище згадано є також потрібним фактором для повноцінного життя людини⁸. Християнські мислителі розрізняють «образ» від «подоби», пояснюючи, що образ – це те, що звіку вкладено Богом у людину, а подоба – це те, чого необхідно досягти в процесі життя. Йоан Дамаскин писав: *«...Бог з видимої і невидимої природи Своїми руками творить людину за Своїм образом і подобою. Із землі Він творить тіло людини, душу ж розумну і мислячу дав їй Своїм вдиханням. Це ми і називаємо*

⁵Біблійна антропологія як один з аргументів у боротьбі із деструктивними ідеологіями неоекультів <http://hram.in.ua/biblioteka/apolohetyka/247-book247/2795-title3449>

⁶Божий образ та створення за ним людини <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/21489/>

⁷Слід зауважити, що у Книзі Буття, коли описується акт створення людини, то у Бут. 1:27 подано «²⁷ І Бог на Свій образ людину створив, на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх». В Бут. 5:1-2 говориться: «¹ Того дня, як створив Бог людину, Він її вчинив на подобу Божу. Чоловіком і жінкою Він їх створив».

⁸Біблійна антропологія <http://hram.in.ua/biblioteka/apolohetyka/247-book247/2795-title3449>

образом Божим, бо вираз «за образом» указує на здатність розуму і свободи; тоді як вираз, «за подобою» – означає уподібнення Богу в чесноті (добродійності), наскільки воно можливе для людини»⁹.

Друга глава книги Буття є старшою за першу главу, і, як вже зазначалося, належить до Ягвістичного джерела. В єврейському тексті другої розповіді про сотворення (Бут.2:4–2,25) міститься переплетіння слів з глибоким богословським значенням. Також друга розповідь про сотворіння більш акцентує увагу на антропоморфне сприйняття Бога (на противагу першій розповіді). Друга глава Книги Буття більш описує про створення людства і про умови життя на землі, що характерне Ягвістичному джерелу¹⁰. Бог створив людину із «пороху земного» (Бут. 2:7). Бог вдихнув у ніздрі людини «дихання життя», яким її власне одухотворив (Бут. 2:7), тим самим наділив її особливою гідністю, величністю, поставив понад всім тваринним світом. Що ж таке «дихання життя»? Цим «диханням життя» є Дух Божий¹¹. В Книзі Йова головний герой так пише: «Дух Божий утворив мене, і дихання Вседержителя дало мені життя» (Йов 33:4). Про це також говорить святий Григорій Богослов: *«Так рекло Слово і, взявши частину новоствореної землі, безсмертними руками склало мій образ і приділило йому Свого життя, тому що послало в нього дух, який є струмінь невидимого Божества. Так з персти і дихання створено людина - образ Безсмертного, тому що в обох царює єство розуму»*¹².

Отже, Господеві матеріалом для людського тіла послужив «земний порошок», звідки й пішло ім'я першої людини: Адам ('adam, тобто створений із землі). Створивши людину, Господь увів її до раю, тобто саду (Бут. 2:8). Сад було віддано у володіння Адамові, аби жити в повній гармонії з природою: він повинен був доглядати та обробляти його, розумів мову звірів, усі стихії

⁹Йоан Дамаскин, преподобний. Точний виклад Православної віри. К. – Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2010. – С. 115
https://shron1.chtyvo.org.ua/Pravoslavia_v_Ukraini/Zbirnyk_materialiv_Vseukrainskoi_naukovoii_konferentsii_2015_Chastyna_1.pdf

¹⁰Джирландо А. Ключ до Біблії. Старий Завіт. Львів 2006, 65-67.

¹¹Біблійна антропологія <http://hram.in.ua/biblioteka/apolohetyka/247-book247/2795-title3449>

¹²Про походження людини, первородний гріх і штучне зародження <http://bibliograph.com.ua/avtor15/6.htm>

повністю йому корились. Макарій Єгипетський зазначає про величність людини у новоствореному світі: *«Господь поставив людину князем віку цього і владикою видимого. Ні вогонь її не долав, ні вода не топилася, ані звір їй не шкодив». Адам мав на лиці «сяючу славу», він був другом Божим, перебував у чистоті, царював над своїми помислами і блаженствував»*¹³.

Як вище зазначалось, що Бог ввів людину до саду та Адам живе в повній гармонії з середовищем, відтак біблійний автор говорить про те, що Адам дає назву тваринам: *«І назвав Адам імена всій худобі, і птаству небесному, і всій польовій звірині. Але Адамові помочи Він не знайшов, щоб подібна до нього була. І вчинив Господь Бог, що на Адама спав міцний сон, — і заснув він. І Він узяв одне з ребер його, і тілом закритим його місце»* (Бут. 2:20—22). Тут варто звернути увагу, що Бог «не знайшов Адамові помочи». Саме тому, Бог замислив створити рівного партнера. Тож Бог навів сон і з боку Адама сформував жінку (Бут. 2:21). Жінка (*'иша*) названа, оскільки її взято від чоловіка (*'иш*)¹⁴.

Єврейське слово – *езер*, перекладається як «допомога», часто у перекладах можна зустріти як «помічниця»¹⁵. Поняття «допомога» аж ніяк не послаблює гідності жінки в порівнянні з чоловіком. У біблійних текстах цей термін часто використовується для опису допомоги, яку Господь надає Ізраїлеві, коли останній попадає у скрутне становище.¹⁶ Допомога в правильному розумінні асоціюється з усвідомленням, що одному не можливо все реалізувати і потрібен партнер для спільної справи. У християнському трактуванні слово «допомога» не означає будь-яку підпорядкованість або ж поневолення, як це ми можемо спостерігати у інших релігіях. Текст Святого Письма вводить гру слів «*иш-иша*» демонструє усвідомлення взаємозв'язку

¹³Іларіон (Алфеев), архієп. Таїнство Віри. Вступ в Православне Догматичне Богослів'я. – 1-е видання – Київ: АДЕФ-Україна, 2009. – С. 93.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Pravoslavia_v_Ukraini/Zbirnyk_materialiv_Vseukrainskoi_naukovoii_konferentsii_2015_Chastyna_1.pdf

¹⁴Жінки в Біблії: інтерв'ю з дослідницею Галиною Теслюк <https://ucu.edu.ua/news/zhinky-v-bibliyi-intervyu-z-doslidnytseyu-galynoyu-teslyuk/>

¹⁵Біблійна жінка поміж Законом, суспільними очікуваннями і реальністю https://risu.ua/bibliyna-zhinka-pomizh-zakonom-suspilnimi-ochikuvanniami-i-realnistyu_n103143

¹⁶ <https://www.bibleodyssey.org/en/tools/video-gallery/t/translation-of-ezer-ke-negdo-ska>

між статями, проте аж ніяк не вказує на підпорядкованість¹⁷. Жінка (*'ishsha*) компенсує ті слабінки чоловіка, лише у двох вони здатні наповнювати землю, управляти нею. Бог любить жінку ідентично як і чоловіка, вона є розумною і свобідною, як і він. Чоловік та жінка є Божим образом, вони покликані до конструктивних, позитивних відносин.

Чому Бог створив з ребер Адама жінку? Єврейське слово *tsela'* має декілька значень. Воно перекладається як «бік», або частина людського тіла — ребро¹⁸. Бік трактується частина цілого. Тому впливає, що Бог взяв Адама «бік» і створив Єву, відтак вони є рівними. Проте, у більшості перекладах подано саме значення «ребра». У стародавньому розумінні, ребро було найголовнішою кісткою. Оскільки, ребра створюють своєрідну опору, яка обороняє найосновніші людські органи, зокрема серце і легені. Серце є символом життя, а легені – це символ дихання, яке є слідом Божого подиху, тобто Духа Святого. Тому походить походить «призначення» жінки – оберігати життя чоловіка і той Божий дух¹⁹.

Далі у Бутті зазначено, що: *«Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, — і стануть вони одним тілом»* (Бут. 2: 24). Дана біблійна фраза вказує на важливий фактор подружжя: це момент, коли виникає нова сакральна-духовна трійця: Бог-чоловік-жінка. У даній трійці немає ні зовнішніх чинників, ні батьків, однак є сама пара. Таким чином відтворюється еталон подружжя як символ віддзеркалення духовного виміру Божественної Трійці²⁰.

Пізніше вказано, що Адам та Єва були обоє нагі, проте вони цього не соромились (Бут. 2:25). Про що свідчить тілесна нагота? Тілесна нагота демонструє відсутність будь-якого стиду, ганьби між партнерами в

¹⁷Біблійна жінка поміж Законом, суспільними очікуваннями і реальністю https://risu.ua/bibliyna-zhinka-romizh-zakonom-susplniami-ochikuvannyaми-i-realnistyu_n103143

¹⁸Єва, ребро й сучасна генетика <https://creation.com/%D1%94%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%80%D0%BE-%D0%B9-%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>

¹⁹Соціальна модель Богоподібності особистості <https://dc.lviv.ua/christian-psychologists/grydkovec/3961-socalna-model-bogopodbnost-osobistost-u-hristiyan-sky-paradigm.html>

²⁰Соціальна модель <https://dc.lviv.ua/christian-psychologists/grydkovec/3961-socalna-model-bogopodbnost-osobistost-u-hristiyan-sky-paradigm.html>

раю, вказує на прозорість стосунків, відсутність будь-яких тайн, недовіри, проте описує їх наповнені гармонією та довірою стосунки²¹.

1.2 Поняття «тіла», «духу» та «душі»

Біблійний підхід до антропології висвітлює цілісне бачення людини. Згідно вірувань давніх євреїв людина є: «basar» (людина в проявах тілесності) та «nefesh» (духовна людина). Тобто, людина є посередником між духовним та матеріальним світом. Тіло людини створене «із земного порошу» – матеріальне, духовне – «і вдихнув у лице її дихання життя», ... і стала людина душею живою» (Бут. 2:7). Біблія описує, що коли дихання Бога ввійшло в людину, воно перетворилось у духа, а коли дух почав співдіяти з тілом, виникла душа²².

У свідомості багатьох людей плутаються поняття душа та дух. Єврейське слово дух («руах») ще перекладається як подих, життя. Дух є життєдайною силою в людині. У Посланні Якова написано: *«Тіло без духа мертве»* (Як. 2:26). Тому варто, окреслити, що поняття дух – це складова людини, яка, власне, дана для того, щоб могли розвиватись Душа і Тіло. Бог є Дух. Бог подарував людині такі ж якості, які належать і Його природі як Духу. Під час смерті: *«І вернеться порох у землю, як був, а дух вернеться знову до Бога, що дав був його!»* (Екл. 12:7).

Душа власне «надає поживи» фізичному тілу. Душа – це щось сакральне, що відрізняє особу від інших живих істот. Душа є абсолютно незалежною від тіла. Людська душа – це принцип наступних чинностей тіла: думки, росту, волі, відчуттів, тощо. Душа – це сукупність усіх складових, що творять людину. За вченням святого Томи Аквінського душа – це перший самобутній акт, який власне з'єднуючись із тілом, дає йому буттєву досконалість²³. Найвище місце приписується душі, яскраві приклади можна навести із Святого Письма: *«Тому то відкиньте всіляку нечисть та залишок*

²¹Біблійна жінка поміж Законом, суспільними очікуваннями і реальністю
https://risu.ua/bibliyna-zhinka-pomizh-zakonom-suspilnimi-ochikuvanniyami-i-realnistyu_n103143

²²Махній М. М. Історія психології: навчальний посібник. - Київ: Видавничий дім "Слово", 2016. <https://makhnii-history.blogspot.com/2018/03/34.html>

²³Актуальні проблеми християнської психології <https://eprints.oa.edu.ua/2545/1/Ogirko%20O.V..pdf>

злюби, і прийміть із лагідністю всяке слово, що може спасти ваші душі» (Якова 1:21). Люби Господа, Бога свого, усім серцем своїм, і всією душею своєю, і всім своїм розумом, і з цілої сили своєї!» (Мр. 12:30).

У «Посланні до Діогнета» святий Юстин пише про душу: *«Чим є в тілі душа, тим в світі християни. Душа міститься по всіх органах тіла... Душа, хоча і перебуває в тілі, та вона не тілесна... Душа будучи невидимою, поміщається у видимому тілі... Душа ув'язнена в тілі, та сама утримує тіло... Безсмертна душа перебуває в смертному помешканні... Душа терпить голод і спрагу, і стає кращою...»²⁴.*

Згідно з Біблією, дух, душа і тіло складають одну цілу людину. Людина як особистість може розвиватись лише при цілісності обох складових: духовної та матеріальної. Християнство стверджує божественне походження матерії, переконуючи, що все, що створене Богом є добрим. Бог абсолютно не принижує тіло людини, ба більше сама Друга особа Пресвятої Трійці прийняла людську природу. Душа людини переважає над тілом, лише з тієї причини, що вона схожа на Творця. Писання зазначає, що тіло є храмом. Сам Ісус порівнював своє тіло з храмом (Ів. 2:21). Пізніше Павло застерігав народ Коринту: *«Чи не знаєте ви, що ви—Божий храм, і Дух Божий у вас пробуває? Як хто нівечить Божого храму, того знівечить Бог, бо храм Божий святий, а храм той—то ви!» (1 Кор. 3:16–17).*

1.3 Висновок

У цьому розділі детально окреслено старозавітню історію походження людини за двома версіями: за Священицьким джерелом, в якому зазначається, що людина створена «за образом/ подобою Божою». За Ягвістичним джерелом, яке інтерпретує, що *«Бог створив людину із земного пороку та вдихнув у її ніздрі дихання життя» (Бут. 2:7).* Проаналізовано найосновніші складові людини: дух, душа та тіло.

²⁴Святоотцівське вчення про душу file:///C:/Users/user/Downloads/tkda_2015_15_15%20(1).pdf

РОЗДІЛ II

МЕТАФОРИКА ЛЮДСЬКОЇ ТІЛЕСНОСТІ У ПІСНІ ПІСЕНЬ

Епоха трансгуманізму, постправди, постпостмодернізму внесла свої корективи у розвиток сучасної думки. Людська тілесність не оминула цієї проблематики. Для правильного та кращого, автентичного розуміння людської тілесності, слід звернутися до поетичних книг Старого Завіту. Зокрема книга Пісні пісень у метафоричний спосіб представляє нам тему людської тілесності. У даному розділі буде порушено питання: авторства, жару, тематики, проведено тлумачення біблійного тексту.

2.1 Припущення авторства Пісні пісень

Авторство біблійної книги Пісні пісень, насправді до сьогодні, достеменно невідоме. Приписують книгу Соломону, ім'я якого згадується на початку книги. Також підтвердженням цього припущення може являтися тисячу п'ять пісень, які були написані Соломоном під час його царювання в Єрусалимі (1 Цар. 5:9–14). Існує й інше припущення, що можливо, пісня написана на честь Соломона²⁵. В останньому розділі Пісні пісень молода або ж молодий звертається конкретно до Соломона: *«Мій виноградник, що мені належить, перед очима в мене. Та тисяча для тебе, Соломоне, а двісті - сторожам його плоду»* (П. п. 8:12). У Пісні пісень містяться слова арамейського, перського і грецького походження, що входили до лексичного словника стародавніх євреїв, які жили на декілька століть пізніше за царювання Соломона. А також у книзі часто зустрічаються й архаїчні терміни²⁶. Тобто, навряд чи автором книги є таки Соломон. Припускають, що реальний автор лише використав назву, згадку царя, аби створити більший авторитет книзі.

Щодо точного датування книги Пісні пісень також ще ведуться дискусії. Одні дослідники схиляються до думки, що автором книги є цар

²⁵Исагогика (курс по изучению священного писания). Ветхий Завет/ Александр Мень.- М.: Фонд имени Александра Меня, 2000. – с.461

²⁶Пісня пісень: Пісня подружжя. Вступ і коментарі Джанфранко Равазі. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2010. – 16 ст.

Соломон та зазначають про появу про X ст. до н. е.²⁷. Науковці іншої версії припускають, що книга була написана під час культурно-релігійного відродження Ізраїлю.

Вчений Йоель Вейнберг припускає, що Пісня пісень написана в часи Езри та Неємії, близько другої половини V ст. до н. е.²⁸. Дослідник зазначає: *«що так званий гімн любові, міг з'явитися лише в середовищі освічених євреїв, які опиралися примусовому розлученню мішаних подружжів (між юдеями і неюдеями), на якому наполягав Езра»* (Ез. 9:1–15, 10:1–44). Тому, точне датування книги визначити важко. Хронологічні рамки написання книги, охоплюють період від давньоєврейського царства (X ст. до н. е.) до грецьких завоювань (IV–III ст. до н. е.). Інші дослідники припускають, що ймовірно, що початковий варіант був створений за часів Соломона та поступово версія доповнювалась²⁹.

2.2 Жанр книги

Відомим є визначення теолога Орігена, зокрема *«Пісня пісень – це епіталаміум, тобто весільна пісня, написана у формі драми»*³⁰. Таким чином, Оріген започаткував дане визначення, після чого багато теологів, слідували йому, та бачили в книзі Пісні пісень обрядову драму. Масштабного поширення теорія драми набула в XIX ст. Дану теорію пропагували Франс Деліч, Генріх Евальд. Проте, є наступні неузгодження у теорії драми. У тексті рідко трапляються ремарки, що вказували б на обставини дії чи персонажів (вік, тощо)³¹. Науковці не можуть остаточно визначити кількість дійових осіб³². Тому, масштабна теорія драми дотепер не є затвердженою.

²⁷Longman III T. New International Commentary on the Old Testament: Song of Songs -/ Tremper Longman III. – Grand Rapids : William B. Eerdmans Publishing Company, 2001. – p. 3

²⁸ Вейнберг Й. Введение в Танах : в 4 ч. / Йоель Вейнберг. – М. ; Иерусалим : Герашим, 2005. – Ч.4 : Писания. – 147 ст.

²⁹ Snaith J. G. New Century Bible Commentary. The Song of Songs / John G.Snaith. – London : Marshall Pickering, 1993. – 9 p.

³⁰ Origen. The Song of Songs. Commentary and Homilies / Origen ; translated and annotated by R. P. Lawson.– Westminster ; London : The Newman Press :Longmans, Green and Co, 1957.– 21 p.

³¹ Brzegowy T. Pisma madrosciowe Starego Testamenty/Tadeusz Brzegowwy. –Kraków : Biblas, 2007.

³² Murphy E. R. Wisdom Literature: Job, Proverbs, Ruth, Canticles,Ecclesiastes, Esther / Roland E. Murphy // The Forms of the Old Testament Literature. – Grand Rapids : Willam B. Eerdmans Publishing, 1981.– Volume XIII. – 100 p

Існує інша версія, яка здобула значну прихильність серед науковців, версія полягає в тому, що Пісня пісень – це ліричний твір, який також містить елементи драматургічності. Однак, залишається відкритим питання, чи текст першочергово є цілісний, чи такий укладений з уривків, яким надали єдності. До прикладу, Йоел Вейнберг такий схиляється до думки, що Пісня Пісень є цілісним текстом, який відображає розвиток моногамних стосунків між закоханими³³.

В книзі описано різні етапи любові: від закоханості, виявлення любові, туги, турботи один одного, радості зустрічі. Текст змістовно навантажений та цікавий фольклорними елементами. Різні складники книги Пісні пісень формують цілковитий синтез, якого вдалося досягти завдяки продуманій структурі тексту.

На сьогоднішній день найпоширенішою є версія про те, що Пісня пісень – це поема любові двох осіб. Одна з натхненних книг Святого Письма, де слово Боже виражене мовою символів, образів, метафорами³⁴.

2.3 Тематика

У книзі оспіване кохання тілесне, яке є сповнене еросу, проте без жодного сліду порнографії або ж сексизму³⁵. *«І перетворив Господь Бог те ребро, що взяв із Адама, на жінку, і привів її до Адама. І промовив Адам: «Оце тепер вона — кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона жінкою ('ішша) буде зватися, бо взята вона з чоловіка ('іш). Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, — і стануть вони одним тілом»* (Бут. 2:22–24). У книзі відтворюється історія любові, яка представлена у Бутті. Відомо, що у Біблії людська любов окреслюється як найвище досягнення, вияв людини. Любов, розглядається як символ відносин, що існують між Богом та загальним людством. Відтак, і у Пісні пісень яскраво зображено фантастичність людської любові, її особливу цінність, поставлений наголос на їх єдності, чистоті, моногамності.

³³ Вейнберг Й. Введение в Танах : – 127-132 ст.

³⁴ Пісня пісень: Пісня подружжя.– 1 ст.

³⁵ Пісня пісень: Пісня подружжя. 2010. – 13 ст.

На сьогодні загалом людство дивиться на стосунки досить так легковажно, не розуміючи справжнього сенсу цих стосунків, і відтак чимало шлюбів руйнується через неправильне розуміння цього союзу, брак любові, вірності, відвертості один до одного. Тому дана книга, однозначно не випадково включена до біблійного канону.

Також у книзі зображено повалення будь-яких стереотипів, лицемірства, бо молодий розглядає чисто, щиро й прозоро красу природи жінки, зокрема її тіла й почуттів. У Пісні пісень прославлена людська любов та еталон шлюбу, який затверджений союзом чистоти. Близькі стосунки представлено через вираження особовими й присвійними займенниками першої та другої особи, зокрема «мій-твій», «ми-наш», «я-ти». Духовний мотив Пісні пісень звучить наступним чином: «Мій любий – мій, а я його» (П.п 2:16)³⁶.

2.4 Метафорика

Усім є відомим поняття метафори. Метафора іншими слова – «перенесення». Роксана Харчук пише: «У ХХ ст. величезної популярності набула метафора. Метафорою стали називати будь-який спосіб образного висловлювання, вона переросла функції тропу, її почали трактувати як ідеологію»³⁷. На сьогодні, метафора є не лише риторичною фігурою, що знайшла своє місце в поетичній мові, але й вона виступає стилістичним засобом, що активно вживається в повсякденній мові. Щодо релігійного питання, варто зазначити, що метафора в релігійній літературі використовується не лише як стилістичний засіб, щоб наповнити тексти своєю пишністю, а відіграє помітну роль, необхідну для кращого розуміння тексту. Метафори в релігійних текстах допомагають не лише ширше трактувати духовні поняття, але і до того ж викликати емоції, почуття читача³⁸.

³⁶Пісня пісень: Пісня подружжя.– 12 ст.

³⁷Харчук Р. Метафори Шевченка // Січ. – 2006. - №3. – 21 ст.

³⁸Метафоричні конструкції в сучасному англomовному релігійному дискурсі
<https://nniif.org.ua/File/17daomkv.pdf>

Вагому роль у відіграють метафори у книзі «Пісня пісень». Метафорика Пісні пісень є неймовірно різноманітна та багата. Пісня пісень розпочинається із доволі пристрасного монологу жінки, в якому вона проявляє своє сильне прагнення знаків любові від коханого. Вона висловлює невимовну тугу за поцілунками та прирівнює їх до солодкого вина: *«Молода: Хай він мене цілує цілунками уст своїх, бо любов твоя понад вино солодша. Запах пахоців твоїх найзапахніший, Розлите миро - твоє ім'я; Тому дівчата тебе люблять. Тягни мене вслід за тобою: біжімо! Цар увів мене в свої хороми. Ми будемо радіти й веселитися тобою, ми будемо твою любов понад вино хвалити. Яка ж то насолода тебе любити!»* (П.п. 1:1-5).

Іван Павло II у своїй промові, що була виголошена 1984 року на тему Пісні пісень коментував даний уривок наступним чином: *«Уже перші вірші Пісні безпосередньо вводять нас в атмосферу всієї поеми, у якій молодий та молода неначе обертаються в колі, накресленому випромінюванням їхньої любові. Слова подружжя, їхні руки, їхні жести відповідають внутрішнім порухам сердець. Лише крізь призму таких порухів можна зрозуміти мову тіла»*³⁹.

Молода: любов твоя понад вино солодша

У першій репліці Пісні пісень йде наголос про поцілунок, який є метафорою відданості один одному, обміну пристрасті. Жага та сп'яніння доводять молодят начебто до найвищого ступеня захоплення, іншими словами – екстазу. Молода вдається до порівняння «бо любов твоя понад вино солодша». Вино в даному контексті виступає символом палкого кохання, окрім того ж як і вино так і кохання здатні цілковито полонити людину. До прикладу, у книзі Василя Симоненка «Вино з троянд» автор уподібнює вино із ніжністю, любов'ю, ба більше життєвою силою⁴⁰. *«Ще, коли захочеш, до твого весілля я зроблю вино з пелюсток троянди.*

— Вино з троянди? — здивувалася дівчина. — Таке й вигадаси.

³⁹Пісня пісень: Пісня подружжя. –1 ст.

⁴⁰Трессиддер Д. Словарь символов / Джек Трессиддер. – М. : Изд-во торговый дом «Гранд», изд-во «Файр-пресс», 1999. – 308 ст.

— Не віриш? — захвилювався він. — Те вино — як ніжність. Коли прийдеш по квіти, покуштуєш»⁴¹.

Вперше вино було згадано у книзі Буття (9:20–21), в епізоді про старозавітного праведника Ноя. В Старому Завіті, ознакою покарання невірному народові, було позбавлення його вина (Ам. 5:11; Мих. 6:15; Соф. 1: 13). Символ великої кількості вина, трактується Богом, як щастя; до прикладу, у пророцтві (Ам. 9: 14; Єр. 31: 12; Зах. 9: 17). *«І що за добро Його буде, і що за краса Його! Збіжжя допоможе рости юнакам, а дівчатам вино молоде»* (Зах. 9:17). Таким чином, в Біблії вино є символом задоволення, щастя. Доречним є фрагмент з Біблії, зокрема весілля у Кані Галилейській (Ів. 2:11). Коли ж забракло вина на весіллі, Бог перетворив воду у вино. Даний фрагмент можна інтерпретувати так, що Бог зробивши чудо, перетворивши воду у вино, подарував дар своєї любові, поблагословив шлюб.

«Розлите миро – твоє ім'я»

«Запах пахоців твоїх найзапашиший, Розлите миро – твоє ім'я; Тому дівчата тебе люблять»(П.п.1:3-4). Згодом, окрім смакових (вина), автор залучає й нюхові відчуття. Духмяний аромат його «пахоців» робив чоловіка ще більш приємного, привабливого для молоді. Згадка про пахоці схиляла молоду уподібнити його «ім'я» з розлитим миром. Єврейською мовою «ім'я» – *set* є співзвучним слову «пахоці» – *seten*, тому автор зазначає, що «ім'я» молодого неначе «пахоці»⁴². Сама присутність чоловіка – це вже пахоці.

Молода, аби підкреслити чоловічу досконалість та величність, називає коханого «царем»: *«Тягни мене вслід за тобою: біжімо! Цар увів мене в свої хоромы»* (П.п.1:4).

Далі молода вдається до опису своєї зовнішності (П.п.1:5-6). Засмагла шкіра молоді («Я чорна, але гарна») вказує на те, що вона важко трудилася у полі. Свою смагляву шкіру молода порівняла з кедарськими шатрами.

⁴¹Вино з троянд: вибрані твори / Василь Симоненко. – К: Знання, 2017. – 2 ст.

⁴²Пісня пісень: Пісня подружжя.– 33 ст.

Смуглява зовнішність змушувала дівчину почуватися абсолютно невпевненою у собі: *«Ви не дивіться на мене, що я засмагла, що мене осмалило сонце»* (П.п.1:6). Її пояснення, радше звучало, як вибачення, оскільки молода стверджує: *«Сини моєї матері розсердились на мене, поставили мене стерегти виноградники»* (П.п.1:6). Після цього молода почувала себе так розпачливо, що в її серці розпалилось велике бажання побачити коханого. Саме тому, вона звертається із словами: *«Де ти пасеш (твою отару), де ти розташовуєш її опівдні, щоб я безцільно не блукала коло отар твоїх друзів»* (П.п.1:7).

Молодий: Немов лошиця в колісницях фараона, ти в мене, моя люба!

Відтак, молодий дає відповідь коханій та починає її вихваляти. В уривку молодий звертається до коханої наступним чином: *«Немов лошиця в колісницях фараона, ти в мене, моя люба!»* (П.п.1:9). Дана метафора, досить неординарна й смілива. Проте, відомо, що зокрема кінь є символом мудрості, сили, досконалості, динамічності. У Біблії зафіксовані як прямі так і переносні значення лексеми коня. У книзі царств лексема коней вжита у переносному значенні «огняні коні», даний образ передає могутню небесну силу: *«І сталося, як вони все йшли та говорили, аж ось появився огняний віз та огняні коні, і розлучили їх одного від одного. І вознісся Ілля в вихрі на небо...»* (2 Цар. 2:11).

Старозавітній праведник Йов у книзі також подає особливий образ коня: *«Чи ти силу коневі даси, чи шию його ти зодягнеш у гриву? Чи ти зробиш, що буде скакати він, мов сарана? Величне іржання його страшилезне! Б'є ногою в долині та тішиться силою, іде він насупроти зброї, сміється з страху й не жахається, і не вертається з-перед меча, хоч дзвонить над ним сагайдак, вістря списове та ратище! Він із шаленістю та лютістю землю ковтає, і не вірить, що чути гук рогу. При кожному розі кричить він: І-га! і винюхує здалека бій, грім гетьманів та крик.»*

Біблійний автор виокремлює сміливість коня «сміється з страху й не жахається», його невимовну силу, прудкість та шаленість. Отже, здебільшого символ коня у біблійних текстах вживається у позитивному значенні. Так і молодий уподібнює кохану із лошицею, аби наголосити на її силі, витримці та досконалості.

Чоловік у віршах 10-11 возвеличує прекрасні щічки молодої. Щічки обрамлені золотими сережками надають обличчю витонченості та довершеності образу⁴³. Молодий виявляє велике бажання, щоб прикрасити кохану коштовними оздобами.

Далі молода відгукується на компліменти коханого та вдається до «ароматичних метафор». Вона порівнює коханого з трьома пахощами, зокрема нард, мірра та гроно кипрове⁴⁴. *«Тоді як цар був за своїм столом, нард мій розлив свій запах»* (П.п. 1:12). Насамперед, нард – трав'яниста рослина, яку видобувають з певного роду валеріани, із запашним ароматом. Біблійні автори від Буття до Об'явлення використовують ароматичні образи в різних контекстах. Зокрема у контексті торгівлі *«І сіли вони попоїсти хліба. І звели вони очі свої та й побачили, ось караван ізмаїлітів іде з Гілеаду, а верблюди їхні несуть пахощі, і бальзам, і ладан, іде він спровадити це до Єгипту»* (Бут. 37:25); поклоніння *«і впавши вклонилися Йому; і, відкривши скарби свої, принесли Йому дари: золото, ладан і смирну»* (Мт. 2:11); у контексті поховання *«Повернувшись приготували пахощів і мира»* (Лк. 23:56) *тощо*. У Біблії нард позначає дороге миро.⁴⁵

Молода: Торбинка мірри - любий мій для мене

Пізніше молода уподібнює чоловіка із «торбинкою мірри». Молодий постійно перебуває у думках дівчини, мов той запах мірри в «торбинці на

⁴³Пісня пісень: Пісня подружжя.– 55 ст.

⁴⁴ Міжнародний Біблійний коментар. Том 3. Повчальні та пророчі книги. Видавництво «Свічадо», 2018., 630 ст.

⁴⁵«Коли ж він, будучи у Віфанії, у домі Сімона прокаженого, прийшла жінка з алебастровою пляшечкою, яка була наповнена пахучою олією — дуже дорогим щирим нардом. Вона відбила шийку пляшечки і почала виливати олію Ісусові на голову. Деякі присутні з обуренням говорили між собою: «Нашо марнувати таку олію? Її можна було б продати більше ніж за 300 денаріїв, а гроші роздати бідним!» (Мр. 14:3-5).

грудях». Мірра – це ароматична смола, яку виготовляють у Аравії, Індії⁴⁶. Мірру використовували для помазування та кадіння, з неї виготовляли бальзами. У Єгипті мірру застосовували в першу чергу для загоєння ран та бальзамування тіла. Ісуса привели на Голготу та дали йому пити вина змішаного з міррою (Мк. 15:23). У Святому Письмі запах мірри вважався приємним: *«Мов цинамон і аспалат, видавала я пахоці, мов добірна мірра, була я запахуца, - мов та халвана, й онікс, і стакта, мов дим кадила отой у наметі»* (Сир. 24:15).

У вірші 12 молодий знову представлений у титулі «царя». Чоловік сидить за своїм «столом», чекаючи жінку. Окрім того, кохана починає по-іншому звертатись до чоловіка «мій любий». Їхні стосунки переходять на новий рівень.

Молодий: Очі твої – голубки

«Яка ж бо ти прекрасна, моя любя! Яка ж бо ти прекрасна! Очі твої – голубки» (П.п. 1:15). У відповідь на похвалу коханої, молодий звісно ж возвеличує її красу. Проте, тут вже використовуються повторення для підсилення емоційності, повноти любові. Простежується й ключове слово, яке постійно фігурує в тексті, зокрема «прекрасний»⁴⁷. Тобто, пара характеризує один одного як найвищу форму творіння, вищу форму досконалості. Чоловік уособлює очі жінки з голубками. В античні часи голубка була протиставленням орлу та ворону. Ще з тих часів дане слово постало еротичним найменням. Відтак, коханий лагідно звертається до молодої та характеризує її як чисту, невинну дівичку.

Молода: Трями наших домів - із кедру, а наші бантини, - з кипарису.

«Трями наших домів - із кедру, а наші бантини, - з кипарису» (П.п. 1:17). Перебуваючи у захопленні чарівністю коханого, молода вдається до змалювання дому. Кипарис – це хвойне, високоросле дерево. Обидва

⁴⁶Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973. — Стор. 715. <http://sum.in.ua/s/myrра>

⁴⁷Пісня пісень: Пісня подружжя.– 59 ст.

матеріали, як кипарис так і кедра були коштовним матеріалом для стародавніх євреїв. Здебільшого кипарисеву деревину використовували для будівництва заможних будинків, культових споруд⁴⁸. Кипарисовим деревом вкритий царський палац Соломона: *«Головний дім покрив кипарисовим деревом і обклав його чистим золотом, а зверху вирізьбив плями та завитки»* (Хр 3:5). В Книзі пророка Ісаї кипарис асоціюється із славою та силою: *«Слава ліванська прибуде до тебе, кипарис, сосна й бук будуть разом, щоб приоздобити місце святині Моєї, і місце ніг Своїх Я пошаную. І зігнуті прийдуть до тебе сини твоїх кривдників, і кланяться будуть до стін твоїх ніг усі ненависники, і тебе будуть кликати: Місто Господнє, Сіон Святого Ізраїлевого!»* (60:13-14).

Молода: Я - нарцис шаронський

«Я – нарцис шаронський, лілея на долині» (П.п. 2:1). Далі дует розвивається через уподібнення до рослинного світу. Хоча молодий неодноразово вказував на неймовірну красу жінку, проте свою вроду жінка вважала досить скромною. З поміж цілої квіткової долини жінка обирає доволі «вбогу» квітку нарцис. Нарцис (ще перекладають як «шафран», «гіацинт», «крокус») – тендітна квітка, з досить сильним ароматом⁴⁹. Від слова «нарцис» є похідне «нарцисизм», яке має негативне значення, зокрема вказує на фанатичну любов до себе.

Молодий: лілея між будяками, то моя люба між дочками

«Що та лілея між будяками, то моя люба між дочками» (П.п. 2:2). Чоловік заперечує слова коханої та послуговується метафорою лілеї. Молодий зазначив унікальність своєї милої, порівнявши її з лілеєю, а всіх інших жінок – з «будяками»⁵⁰. Символ лілеї часто трапляється у Пісні пісень. Образ лілеї репрезентує жіночу красу, чистоту, Боже милосердя. Часто квітку лілею використовують в орнаментах. Окрім цього, її можливо

⁴⁸Кипарис вічнозелений – що це таке і як виглядає. Джерело: <https://tdazovcable.kiev.ua/kiparis-vichnozelenij-shho-ce-take-i-yak-viglydaye/>

⁴⁹Пісня пісень: Пісня подружжя– 61 ст.

⁵⁰Міжнародний Біблійний коментар <http://www.god.in.ua/?p=23102>

побачити на іконах Божої Матері як символ святості. У цьому образі межує як небесне, так і земне. Євангелист Матей у вірші 28-30 також зазначає про неймовірну красу рослини: *«І про одяг чого ви клопочетесь? Погляньте на польові лілеї, як зростають вони, не працюють, ані не прядуть. А Я вам кажу, що й сам Соломон у всій славі своїй не вдягався отак, як одна з них. І коли польову ту траву, що сьогодні ось є, а завтра до печі вкидається, Бог отак зодягає, скільки ж краще зодягне Він вас, маловірні!»*⁵¹.

В українській літературі часто послуговується символом лілеї відомий поет Тарас Шевченко. У поезії «Лілея» квітка має образ весни, ніжності. До того ж письменник звертає увагу на кольорову семантику, зокрема на білий колір, що підсилює значення – світла й досконалості⁵².

Очей не спускають

З мого цвіту ...

А весною процвіла я Цвітом при долині,

Цвітом білим, як сніг білим ...

А дівчата завітчались І почали звати Лілеєю – снігоцвітом.

Також індивідуальної символіки лілеї надає О. Кобилянська. *«Витрясла йому всі лелії зі своєї душі під ноги, а він не пізнав їх. Думав, що то такі цвіти, котрі в'януть і в воді відживають наново. Але одні лелії не оживають насвіжо в воді»* (11:408). У даному контексті «лілея» є символом кохання. «Витрясла усі лілеї йому зі своєї душі», це є ознакою щирих почуттів героїні⁵³.

Молода: яблуня між лісовими деревами, то любий мій між синами

⁵¹Пор. «Погляньте на ті он лілеї, як вони не прядуть, ані тчуть. Але говорю вам, що й сам Соломон у всій славі своїй не вдягався отак, як одна з них!» (Лк. 12:27).

⁵² Слово в художньому творі – Надія Сологуб https://iul-nasu.org.ua/pdf/kulturaslova/80/12_ks_80.pdf

⁵³Слово-образ «лілея» у мовотворчості О. Кобилянської <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/14446/1/%D0%BA%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%20%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8%20%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD.pdf>

«Що яблуна між лісовими деревами, то любий мій між синами! У його холодку, що так бажала, я сіла і плід його був солодкий моєму піднебінню» (П.п 2:3). Пізніше молода знову виявляє взаємну хвальбу коханому. Яблуна виступає порівнянням до нареченого. Звісно, що для подорожніх яблуна посеред лісу була б явною несподіванкою. Відповідно, коханий для жінки був абсолютно відмінним, особливим від усіх інших чоловіків.

Молода розширює метафору та зосереджується на даних прикметниках: «у холодку» репрезентує метафору захисту та метафору «плід солодкого піднебіння», плід свідчить про палке кохання чоловіка⁵⁴. Молода цінувала те, що наречений відкрито показував свої почуття перед іншими. Тобто відчуття захисту та вияви кохання були ключовими одними із ключових факторів у відносинах.

«Він увів мене в бенкетний покій, і любов - стяг його надо мною. Підсильте мене тістечками виноградними, яблуками мене одушевляйте, бо я з любови знемагаю. Ліва рука його під головою в мене, а правою він мене обіймає» (П.п 2:4-6). У вірші 4 подана вже нова сцена, пов'язана із вином та сп'янінням. Як відомо, вино вже було вжите як метафора кохання. Чоловік піднімає стяг, який означає знамено любові⁵⁵. Насправді, образ стягу доволі важкий у розшифруванні. Оскільки, стяг означає «давньоруський прапор», або ж «полк». Так, пророк Єремія подає стяг у визначенні прапора: *«Поставте стяг у напрямі Сіону, втікайте, не спиняйтесь, бо я наведу з півночі лихо і велике нещастя»* (Єр. 1:6). Та в даному контексті «стяг» можна інтерпретувати як намір, бажання.

Жінка «знемагає з любові», тому просить про ліки-поживу, які підтримали б її у цій боротьбі⁵⁶. Вона прохає «виноградних тістечок», які вважались вітамінним засобом. Біблійні описи власне свідчать про їхні вітамінні властивості, зокрема «виноградні тістечка» жінки приносили богам,

⁵⁴Міжнародний Біблійний коментар <http://www.god.in.ua/?p=23102>

⁵⁵Пісня пісень: Пісня подружжя.– 65 ст.

⁵⁶Міжнародний Біблійний коментар <http://www.god.in.ua/?p=23102>

аби ті дали їм плідність: *«І сказав Господь мені ще: Іди, покохай жінку, кохану приятелем, але перелюбну, подібно, як любить Господь Ізраїлевих синів, а вони звертаються до інших богів, і кохаються у виноградних коржиках»* (Ос 3:1). Разом із тістечками жінка просить яблука. Вино та їжа стають символами любові для пари.

У вірші 6, йдеться про яскраве зображення пестливих сцен, зокрема «ліва рука чоловіка під головою у милої, а правою він її обіймає». В обіймах мила закликає до жінок єрусалимських: *«Я заклинаю вас, дочки єрусалимські, сарнами й ланями пільними, щоб не будили, не розбуджували любої моєї, покіль вона того не схоче»* (П.п 2:7).

Молода: Мій любий - немов оленця або оленятко.

Коли молодий ось-ось вже підходив до дому коханої, вона захопливо уподібила його з оленятком. *«Мій любий - немов оленця або оленятко. Он він стоїть за нашою стіною, крізь вікна заглядає, крізь трати зазирає»* (П.п. 2:9). Коли молодий ось-ось вже підходив до дому коханої, вона захопливо уподібила його з оленятком. Олень символізує впершу чергу духовний стан. У контексті християнського мистецтва України, згідно думок Ростислава Замашта, здебільшого під образом оленя мається на увазі людина, що дійсно є праведною й перебуває у духовній єдності з Богом⁵⁷. Отже, молода уподібила нареченого метафорою оленятка, тим самим зробивши наголос на його духовній силі, праведності, чистоті думок.

У главі 4 йде нагромадження образів, барв, символів, запахів. Діалог переходить на дещо еротичний тон. Молодий та молода вдаються до вживання низки метафор. Молодий уподібнює очі до голубок: *«Яка ж бо ти прекрасна, моя любя! Яка ж бо ти прекрасна! Очі твої - голубки, за твоїм покривалом»* (П.п. 4:1). Як вже було згадано, голубки символізують ніжність та любов. Пізніше порівнює «волосся, мов козяче стадо, що сходить з Гілеад-гір» (П.п.4:2). Що на перший погляд, не видається приємним компліментом,

⁵⁷Образ оленя у християнському мистецтві України
<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/43601/04-Zabashhta.pdf?sequence=1>

проте раніше насправді ним і був. Гори Гілеад – область Ізраїлю, на березі річки Йордан. Ця місцевість була прославлена родючими пасовищами. Так, у книзі Міхея написано: *«Паси Мій народ своїм берлом, отару спадку Твого; що пробуває в лісі самотно, у середині саду, хай пасуться вони на Башані й Гілеаді, як за днів стародавніх»* (П.п. 7:4).

Молодий: Зуби твої, мов стрижених овець отара

«Зуби твої, мов стрижених овець отара, що з купелі виходять. Кожний з них має свою пару, ані одному її не бракує» (П.п. 4:2). Помиті перед стриженням, вівці біліють на зеленому тлі лугів (Пс. 65:14). Так і зуби молоді білосніжні. Також губи нареченої були досконалої форми, немов «кармазинова стьожка». Слово «стьожка» перекладається як нитка. Тонкі губи мали миловидну форму, ніжні та тонкі обриси. Зокрема, її губи та білосніжні зуби робили бесіду приємною (П.п.4:3). Скроні молоді нагадували коханому плід граната. Тут застосовується спектр кольорів граната (червоний, зелений), що символізує життєву енергію, свіжість та силу⁵⁸.

Молодий: Шия твоя, немов Давидова башта

Поступово від обличчя молодий переходить до опису шиї. Проте, тут вже не застосовує сільські, пастуші образи, а використовує міські. *«Шия твоя, немов Давидова башта, збудована для трофеїв. Тисяча щитів на ній повисло, усе зброя відважних»* (П.п 4:4). Струнку шию жінки молодий сміливо порівнює з «Давидовою башнею». Можливо, додатково автор хоче вказати архітектурну стилістику міста, згадуючи образ башти⁵⁹. Вдаючись до порівняння шиї молоді з баштою, чоловік наголосив на симетрії, стрункості й красі її шиї. Жінка мала таку ж величну зовнішність, як, зокрема, «башта Давида».

Згодом погляд чоловіка опиняється на грудях жінки. *«Двоє грудей твоїх, як двоє оленяток, близняток оленіці, які серед лілей пасуться»* (П.п.

⁵⁸Пісня пісень: Пісня подружжя.– 110 ст.

⁵⁹Пісня пісень: Пісня подружжя.– 110 ст

4:5). Чоловік мав на меті показати його коханій, що її й лагідна краса розпалила в ньому нестримне бажання бути з нею, і тому, власне, він демонстрував це численними ласками. Тут відчувається еротизм, проте даний еротизм не містить вульгарності, або ж лукавості чи настирливості. Своє палке захоплення коханою, чоловік передає наступними словами: «Уся ти гарна, моя люба, і вади нема в тобі!» (П.п 4:7).

У П.п. 4:8 уривку різко змінюється сцена, з'являється образ Ліванських гір, що обрамлюють Північну Палестину. Ймовірно, що наречена жила, зокрема біля цих гір. Окрім Лівану, згадано й інші відомі гори – Аману, Хермон та Сенір. Гора Хермон, досить сувора, на ній росли кедрові ліси та водилися леопарди та леви⁶⁰. Тому, коханий зазначає: «*Ходи з Ливану, о дружино! Ходи, прилинь з Ливану; Поглянь з Амана-верховини із верховини Сеніру та Хермону - з барлогів лев'ячих, з гір леопардових*» (П.п. 4:8). Варто звернути увагу на вигуки «...ходи, прилинь, поглянь!». Він благає молоду відкинути усі її страхи та залишити думки про дім⁶¹.

«Ти полонила моє серце, моя сестро-дружино! Ти полонила моє серце одним лиш твоїм оком, однією перлиною твого намиста!». (П.п. 4:9). У вірші 9 чоловік окреслює незмірне кохання до жінки. Фраза «полонила моє серце» означає, що жінка затуманила його розум, вона довела його до екстазу⁶². Один лиш погляд зводить його з розуму, одна перлина полонить його. Також можна помітити, що у цій фразі набувають чинності звернення «дружино» та «сестро». Жінка для чоловіка є і сестрою, і подругою, зосереджує у собі усі потенційні можливості любові. Жінка постає й «сестрою», оскільки на Близькому Сході, братні відносини зосереджують всі міжособові стосунки⁶³.

Молодий: Ти джерело садів, криниця води живої; потоки, що з Лівану ринуть

⁶⁰ Гермон — гора у хребті Антіліван. Її найвища вершина досягає висоти 2 814 м над рівнем моря та знаходиться в Ізраїлі, Сирії та Лівані.

⁶¹Пісня пісень: Пісня подружжя.— 114 ст.

⁶²Міжнародний Біблійний коментар <http://www.god.in.ua/?p=23102>

⁶³Пісня пісень: Пісня подружжя. —115 ст.

Тут молодий використовує метафору «криниці води живої». Таким чином, коханий уособлює дівчину із життєдайністю води, її незглибиму силу, чистоту, жвавність. Також важливим художнім елементом є символ криниці, який має глибокі коріння у поезії. Символ криниці містить різне метафоричне значення: *«Криниця в народних віруваннях – це символ здоров'я, сили, багатства, родючості, плодючості, святості, чистоти. А для молоді це символ дівочої краси, вірності, але й розлуки, суму, туги, жалю»*⁶⁴.

У главі 5 розгортається сюжет досить прямолінійний. Жінка спить у будинку, проте «її серце не засинає» (П.п. 5:2). Раптово, у сні вона чує голос коханого: *«Ось чую: стукає мій любий: «Відчини мені, о моя сестро, моя люба! Моя голубко, моя чиста!»* (П.п. 5:3). Чоловік приходить з холодної ночі, і уся його голова повна роси. Тому, він сподівається, що теплі обійми коханої зігріють його. І тут розгортається зовсім несподівана дія. Жінка наче вдає байдужість, апатію. *«Я скинула із себе мою одежу: як мені її надягнути? Помила собі ноги: як мені їх бруднити?»* (П.п. 5:3). Проте, як тільки жінка почула, що її коханий намагався відкрити замок, то у ній «здригнулось нутро». Тоді кохана піднялась відкрити двері милому, і відчула запах мірри, що був улюбленим запахом її чоловіка. Пізніше, у вірші 6 знову трапляється несподіванка: *«Я відчинила любому моєму, та любий мій уже відвернувся, пішов далі, дух у мені захопило, як він заговорив був»*. Жінка впала у відчай.

Наступна дія досить таки драматична й напружена. Кохана відчайдушно шукає чоловіка. По дорозі, вона зустрічає сторожу, що робить обхід міста. Проте, трапляється наступне: *«Знайшла мене сторожа, що круг міста ходить. Вона мене побила, поранила. Здерли з мене плащ мій тій, що доглядають мури»* (П.п. 5:7). Сторожа сприйняла жінку за повію, тому спрацювали «тваринні» інстинкти: вони здерли з неї одежу, побили, поранили та залишили на вулиці. Та попри це, жінку не покинуло бажання знайти свого коханого. Саме тому, вона звертається до дочок Єрусалимських:

⁶⁴Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 3-х кн., 6-ти т. – Факс. Вид / С. Килимник. – Київ : Обереги, 1994. – Кн. II, Т.3 : Весняний цикл; Т.4 : Літній цикл. – 415 ст.

«Я заклинаю вас, дочки єрусалимські, як знайдете мого любого, то що звістите йому?» Що я з любови знемагаю!» (П.п. 5:8).

Пізніше лунає питання від дочок Єрусалимських про основні прикмети, щоб дали можливість пізнати чоловіка. Тоді жінка вдається до опису портрета чоловіка. *«Мій любий білий та рум'яний, його з десяти тисяч розпізнати»* (П.п. 5:10). Такий відтінок шкіри – рум'яний, на Сході є рідкісним та особливим явищем, і є ознакою здоров'я⁶⁵. Про символізм білого кольору вище згадувалось, що білий – це колір ясності, досконалості.

Молода: Голова у нього з золота

Метафори у віршах 11–15 виражені не для візуального порівняння. Вони застосовані для того, аби передати цінність чоловіка. *«Голова у нього з золота, із щирого; кучері у нього закручені, чорні, мов ворон»* (П.п. 5:11). «Золота голова» є ознакою інтелектуальності, здібності чоловіка⁶⁶. *«Очі його мов голубки край водяних потоків, що, викунавшись у молоці, на березі сідають»* (П.п. 5:12). Очі відтворюють лагідний характер «голубок». Щоки його були такими жаданими, немов та «пахуча грядка квітів». Уста його красиві немов «лілеї». Груди його були такі ж гарні, як слонова кістка і сапфіри (П.п. 5:14). «Ноги його» були на основі щирого золота, сильні, міцні, як стовпи алебастрові (П.п. 5:14). Розмова його була настільки соковита, неначе солодощі. Його образ був настільки цілісним та гармонійним, що аж мову забирало. Жінка максимально заворожена милим, стверджує: *«...Увесь він – розкіш!»* (П.п. 5:16). Пара проживає абсолютно різні періоди, випробування від шаленої закоханості до так би мовити кризового періоду роз'яснення любові. *«Під яблунею я збудив тебе; там тебе зачала твоя мати, там зачала та, що тебе породила. Поклади мене печаттю на твоїм серці, печаттю на твою руку; любов бо, як смерть сильна; ревності люті, немов пекло. Стріли її - вогненні стріли, правдиве полум'я Господнє»* (П.п. 8:5). Проте, молодята таки усвідомлюють силу любові, та знають, що вона

⁶⁵Пісня пісень: Пісня подружжя.– 132 ст.

⁶⁶Міжнародний Біблійний коментар <http://www.god.in.ua/?p=23102>

безцінна. Її «ні ріками не вгасити», ба більше віддавши усім скарби свого дому, таку любов не можливо придбати (П.п. 8:7).

Молода: я – мур

В главі 8 у віршах 8 –12 знову з’являються брати молодії. Вони заперечують її самостійність та зрілість наступними словами: *«Є в нас сестричка невеличка, грудей вона не має. Що нам робити з нашою сестрою, як прийдуть старости до неї?»* (П.п. 8:8). На що жінка заявляє, що подібна до муру: *«Я - мур, і мої груди мов ті бапти, тоді в його очах я була мов та, що знайшла спокій»* (П.п. 8:10). Даний уривок, насправді є дуже непевним. Його можна інтерпретувати абсолютно по-різному, «я була мов та, що знайшла спокій», або ж «та, що порадувала спокій». Проте, жінка явно дає знати, що не потребує піклування, оборони братів. Вона натхненна лише одним коханням, чекаючи від нього підтримки та захисту⁶⁷.

«Був у Соломона виноградник у Ваал-Гамоні. Він дав був сторожам той виноградник, і кожний мав принести за плоди з нього по тисячі срібних» (П.п. 8:11). Згідно з Піснею пісень виноградник Соломона, розташований у Ваал-Гамоні. Мабуть, молодята вперше зустрілись у даному винограднику. Як зазначено на початку книги, молода тоді працювала у винограднику, оскільки так її веліли брати. Саме там, вона зустріла коханого. Метафора винограднику належить самій ж коханій. У вірші 12 молодий переносить дію поеми на себе, зазначивши: *«Мій виноградник, що мені належить, перед очима в мене. Та тисяча для тебе, Соломоне, а двісті - сторожам його плоду»*. Він має лише на увазі один виноградник *«Мій виноградник, що мені належить»*, тобто одну жінку, без охорони та тисячі монет.

«О ти, що в садах живеш! Товариші уважно слухають твій голос. Дай же мені його почути!» (П.п. 8:13). Дана репліка демонструє, що між парою є глибинний зв’язок, вони не втратили тієї щирої любові. Вони бажають чути один одного бодай трішки. Однак, під кінець, молода все ж мовить: *«Втікай, мій любий! Будь, як оленця або оленятко на горах*

⁶⁷Пісня пісень: Пісня подружжя.– 175 ст.

бальзамових» (П.п. 8:14). Уподібнює його із символами, які активно вживались у тексті «мій любий», «олениця», «оленятко», «бальзамова гора». Звернення «втікай» є так би мовити просьбою залишити минуле позаду, забути цей досвід.

Д. Ліс пише: *«Пісня не доводить історію любові до щасливого кінця, а навпаки – наприкінці останніх віршів ця історія триває далі. Чи любов уже звершилася, чи ні – це не суттєво; суттєво те, що двоє закоханих день за днем продовжують у свободі любити один одного, так як вони полюбили одне одного першого дня...Пісня не розвиває їхніх стосунків до кінцевого єднання, тому що єднання є не так метою, як завжди новою точкою відліку»⁶⁸.*

2.5 Висновок

У даному розділі детально розглянуто припущення авторства книги «Пісні пісень». Зазначено, що досі ведуться дискусії щодо цього питання. Крім цього, окреслено питання жанру книги. Також наголошено на ролі метафори у релігійному тексті. Проаналізовано низку метафоричних образів, зокрема молода пара вдається до образів тваринного світу: лошиці, голубки, козячого стада, отари овець; та образів рослинного світу: лілея, яблуня, нарцис, кипарис. Також зображено щиру, відверту любов, яка не містить будь-яких стереотипів, лицемірства. Молодята розглядають чисто, щиро й прозоро красу природи один одного, зокрема тіла й почуттів.

⁶⁸Пісня пісень: Пісня подружжя.– 180 ст.

РОЗДІЛ III

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ТІЛЕСНОСТІ

Попередньо розглянувши описи походження людини в Старому Завіті та метафорику людської тілесності у книзі Пісня пісень, вартує застановитись над сучасною проблематикою тілесності. Даний розділ розпочнеться з окреслення дефініцій у філософській парадигмі: розмежування понять «тіла» та «тілесності». Проаналізовано сучасні стереотипи тілесності, та висвітлено цілісне і гармонійне бачення людини згідно Богослов'я тіла Святого Івана Павла II.

3.1 Розмежування понять «тіла» та «тілесності». Окреслення у філософській парадигмі.

Питання «тіла» та «тілесності» сьогодні є актуальними та поширеними. Проте дані питання, а зокрема питання «тілесності» є дуже неоднозначним, конфліктним. Філософсько-антропологічний аналіз питання людської тілесності зазнає високого піку у сьогоденні через антропологічний «поворот» в сучасній філософії. Серед становлення сучасного бачення понять «тіло» і «тілесність» важливими є дослідження Декарта і його проблематика «психофізичного дуалізму», що мають віддзеркалення щодо сучасної науки до тіла. Дослідження Ніцше та його ставлення до тіла у філософії; філософське трактування «тілесності» у Гусерля, Сартра, Мерло-Понті, Шюца, Вальденфельса і, Фуко, Дельоза, Бурдьє⁶⁹.

Варто окреслити поняття «тіла» та «тілесності». Чим ж дані поняття є відмінними? Що є тілесність на противагу від тіла? Під поняттям «тіла» пояснюють перш за все фізичний об'єкт, фізіологічний організм, що є позбавлений духовності. Тіло є так би мовити представником не лише фізичних, проте й естетичних чеснот.

Тілесність людини – це поняття доволі широке. Сучасна наука не трактує тілесність одним визначенням, проте усі пояснення цього поняття

⁶⁹«Тіло» і «тілесність» у соціально-філософському контексті: термінологічні розвідки <http://www.info-library.com.ua/books-text-11478.html>

зводяться до спільного зв'язку, сенсу. Н. Бугуєва зазначає: *«Багатоманітність та різнохарактерність підходів до інтерпретації поняття тіла виявляє себе як на рівні повсякденної, масової свідомості та похідних від них практик, так і в межах спеціалізованих, професійних видів діяльності, у тому числі (а, можливо, й насамперед) – на рівні конкретно-наукового та філософського пізнання»*⁷⁰. Людську «тілесність» пояснюють як тіло, що наповнене духом, одухотворене, що є власне результатом особистісного зростання. Тобто, тілесність виражає наступні складники людини: культурний, психологічний і смисловий. Н. С. Медведева окреслила наступне визначення тілесності: *«Тілесність – це субстрат людської життєдіяльності, що являє собою багатомірне утворення, яке існує в трьох вимірах: біологічне (природне) тіло, внутрішня тілесність, зовнішня тілесність, і конструюється на їхньому перетині»*⁷¹. Отож, поняття «тілесність» та «тіло» є цілковито не тотожними.

Ф. Ніцше наголошував на тому, що потрібно робити тіло першоосною і навчатися у нього. Філософ вважав, тілесні функції є важливішими, ніж функції свідомості.⁷² У його трактуванні тіло виступає основним засобом для людських звершень, що є необхідним для сприйняття, дії та мислення. Ці теорії Ніцше щодо тіла були згодом переосмислені в контексті сучасної цивілізації М. Фуко та Ж. Дельозом⁷³. Ніцше інтерпретує тіло як найсильніший «якір». М. Фуко йде протилежному напрямку та стверджує у самому тілі так би мовити «безпорадність», окремо він вказує на його підпорядкованість владі⁷⁴. За його словами, душу ніяк не можливо підпорядкувати, а от тіло – можна.

⁷⁰Бугуєва Н. А. Телесность человека как социокультурный феномен / Н. А. Бугуєва // Вестник Челябинского государственного университета. – 2007. – № 16. – С. 69-70.

⁷¹Акчурин Б. Г. Диалектика духовного и телесного начал в свете нового понимания физической культуры / Б. Г. Акчурин // Теория и практика физической культуры. – 2002. – № 6. – С. 57–59. [file:///C:/Users/user/Downloads/FilosNauk_2014_2_15%20\(9\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/FilosNauk_2014_2_15%20(9).pdf)

⁷²Зміст та розвиток поняття тілесності у лінгво-культурологічній перспективі <https://core.ac.uk/download/pdf/14057037.pdf>

⁷³Сучасна філософія та історико-філософський процес http://vlp.com.ua/files/05_49.pdf

⁷⁴Сучасна філософія та історико-філософський процес http://vlp.com.ua/files/05_49.pdf

За Фуко, тіло виступає тим кордоном суб'єктивності та об'єктивності. Піклування про себе – це в першу чергу турбота про тіло. Щоб тіло нам «служило», потрібно його доглядати, зокрема: робити обмеження у харчуванні, виконувати перманентно фізичні навантаження, тощо. Іншими словами, воно потребує перманентного піклування. Тіло є цілковито пасивне. Тіло смиренно підпорядковується владі. М. Фуко про дану смиренність та пасивність зазначає у праці «Історія сексуальності»⁷⁵.

Також цікавим є погляд вченого Рене Декарта. За інтерпретацією Декарта, душа не залежить від матеріальних речей, душа може бути створена лише – Богом.⁷⁶ За своєю властивістю душа абсолютно не залежить від тіла, а тому не знає, що таке смерть. Людське тіло ідентично як і тіло тварини, діє лише за законами природи, тобто дії самого тіла здебільшого не опосередковані свідомістю. Аби наголосити на автоматизмі функціонування людського тіла, Рене вказує на близькість людини до світу природи, абсолютно не відрізняючи її від схожою за тілесною будовою тварин.

Проте, водночас Декарт чітко протиставляє людину з тваринним світом, вказуючи на те, що людина має не просто тіло, а й душу. Декарт пише: *«душа людини реально відрізняється від її тіла, але водночас вони так щільно пов'язані й поєднані одне з одним, що утворюють немовби одну річ»*⁷⁷. Отже, душа людини – це основа тіла, тіло – лише об'єкт. Душа має можливість здійснювати процеси, що відбуваються у тілі.

Філософ Моріс Мерло-Понті проаналізував тіло з точки зору об'єктності, тобто окреслював його як об'єкт світу⁷⁸. Моріс виокремив наступні особливості тілесного буття людини. Тіло постає об'єктом, який апіорі не покидає людину. Філософ писав: *«... моє тіло - це весь світ: я знаю, що у об'єктів багато сторін, оскільки я міг би обійти їх довкола, в*

⁷⁵Сучасна філософія та історико-філософський процес http://vlp.com.ua/files/05_49.pdf

⁷⁶Декарт і Б. Спіноза: “пристрасті душі” і “сила афектів <https://makhnii-history.blogspot.com/2018/03/42.html>

⁷⁷Махній М. М. Історія психології: навчальний посібник /М.М. Махній. - Київ: Видавничий Дім “Слово”, 2016. <https://makhnii-history.blogspot.com/2016/02/blog-post.html>

⁷⁸ТІЛЕСНІСТЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ СУЧАСНОСТІ https://www.filosof.com.ua/Avtoreferaty/Lutsenko_dyser.pdf

цьому сенсі я володію усвідомленням світу за допомогою мого тіла»⁷⁹. Таким чином, це можна пояснити, що через тіло людина розпізнає для себе увесь світ⁸⁰. Другою особливістю тіла за Морісем, є трактування тіла, що містить в собі сексуальність. І третя особливість: *«Тіло – це те, що повідомляє світу буття, і володіти тілом означає для того, хто живе, зрощуватися з певним середовищем, зливатися воєдино з певними проектами і безперервно в них заглиблюватися»*⁸¹.

3.2 Стереотипи тілесності

У ХХ–ХХІ столітті можна спостерігати суттєві зміни у свідомості людей, у трактуванні світогляду, також й у аспекті тілесності. У сучасному філософсько-культурологічному дискурсі тіло поряд з такими явищами, як мова, комунікація, влада, є визнано однією з найглибших засад людського буття⁸². Проблема тіла стала відкритою, викликавши наукову зацікавленість та популярність серед загалу.

На даний час, особливо нав'язливо підносять тілесну красу і питання сексуальності. Насправді, сексуальність перебуває поза межами моральних норм. У світі поширена вседозволеність, присутня жага спробувати так би мовити усі «заборонені плоди». Усе це свідчить про те, що тілесні цінності дедалі більше захоплюють світ, на них орієнтуються та їх ставлять вище у пріоритеті з моральними.

Якщо ще ХІХ ст. панував утилітаризм, то у ХХІ ст. остаточно закорінився прагматичний погляд. Що ж було закладено в утилітарну основу? Зовнішній вигляд, вчинки людини, позиція⁸³. В рамках сучасної культури, бачення про тіло людини, можна зазначати у контексті загальноприйнятих стандартів, іншими словами гламуру. Мода буцімто

⁷⁹Мерло-Понти М. Феноменологія восприяття / М. МерлоПонти; перевод с французского под редакцией И. С. Вдовиной, С. Л. Фокина. – Сп-б. : «Ювента» «Наука», 1999. – 119 с.

⁸⁰Мерло-Понти М. Феноменологія восприяття. – 105 с.

⁸¹Мерло-Понти М. Феноменологія восприяття. – 118 с.

⁸²СТЕРЕОТИПИ

ТІЛЕСНОСТІ

file:///C:/Users/user/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BF%D0%B8-

%D1%82%D1%96%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf

⁸³ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ ТІЛЕСНОСТІ У ХХІ СТОРІЧЧІ: НА ШЛЯХУ ДО “ТІЛА МАЙБУТНЬОГО” <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27348/06-Mukha.pdf?sequence=1>

встановлює певні правила, норми, зокрема це ідеал фігури, риси обличчя, вага тощо. Для досягнення цієї вершини досконалості люди звісно ж починають піддавати тіло низці складних експериментів. Тоді живе тіло набуває штучного характеру⁸⁴. Сьогодні в людському тілі можна змінювати практично все, починаючи від мінімальних змін, до яких відносяться наступні процедури: нарощування повік і нігтів, нарощення волосся тощо. До кардинальних змін відносять процедури хірургічного втручання тіла: зменшення талії, усунення розтяжок та інші. Жіль Липовецький пише: *«Головне явище в наших суспільствах ... – це надзвичайно широке узагальнення функцій моди, її розповсюдження на колись чужі для неї сфери, виникнення суспільства, реструктуризованого згори донизу спокусами та ефемерними сутностями, самою логікою моди»*⁸⁵. Українські дослідниці О. Боряк та М. Маєрчик, пишуть: *«еталонне» тіло – виголене, вилощене і «штукізоване» – вважається найбільш функціональним, впливовим, соціально привабливим і продуктивним*⁸⁶.

Відтак, мода перестала бути лиш естетичним аспектом, або ж додатковим фактором для життя людини, на який можливо скеровуватись, вона стала максимально могутньою, перебудувавши усе суспільство за своїм еталоном. І варто зазначити, що наголос на сприйнятті тіла стосується не суто конкретних угруповань, він проникнув практично в усі сфери. Тіло постає мірилом успішності людини. Сьогодні можна спостерігати за тим, як повсюди важливий привабливий образ: в політиці, культурі, науці, мистецтві.

3.3 Богослов'я тіла

Християнство пропагує цілісне і гармонійне бачення людини, як сукупності духовного (душі) та земного (тіла). Іван Павло II презентував,

⁸⁴ФЕНОМЕН ТІЛЕСНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ
<https://core.ac.uk/download/pdf/12242052.pdf>

⁸⁵Жіль ЛИПОВЕЦЬКИЙ. «Імперія ефемерного» (Gilles LIPOVETSKY. «L'Empire de l'éfémère», NRF-Gallimard, 1987, pp. 14 — 16) <http://litopys.org.ua/jruss/russ14.htm>

⁸⁶ФЕНОМЕН ТІЛЕСНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ
<https://core.ac.uk/download/pdf/12242052.pdf>

дійсно, революційне, християнське твердження про зв'язок між тілесністю, статевістю та людиною⁸⁷. Як відомо, тіло є виявом людської особи. Відтак, особа володіє власним тілом. А статевість, тобто чоловічість та жіночність, є призначена, для того, аби людське тіло, мало можливість виявляти любов. Як зазначає Іван Павло II: *«Людське тіло виконує завдання: бути особливим «знаком», який являє внутрішній світ особи, її «я». Саме християнське поняття «знаку» як ланки, що поєднує дійсність матеріального і духовного світу, було взяте з богослов'я про святі тайни Церкви, як про матеріальні знаки, які передають невидиму Божу благодать, і відіграють роль засобів спілкування людини з Богом»*⁸⁸.

Також Папа стверджує, що тіло має «весільний» смисл, оскільки воно виявляє призначення чоловіка і жінки стати подарунком одне для одного, прийняти цей дарунок як Божий дар й достойно реалізовувати його⁸⁹. Також тіло має й інше значення – плідне. Завдяки подружньому союзу, який є благословенний Богом, приходять на світ нове життя.

Так, Бог створив Адама і Єву надав їм почуття сексуального потягу. Іван Павло зазначає, що *«якщо ми, справді, живемо відповідно до весільного покликання наших тіл, то ми сповняємо справжнє значення [нашого] буття та екзистенції»* (16 січня 1980 р.)⁹⁰. Таким чином, у Біблії пише: *«Покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, і стануть вони одним тілом»* (Бут 2:24). Відомо, що спершу Бог створив одного чоловіка (їш). Адам розумів, що він самотній, він один покликаний до любові. Відповідно, на підставі цього самотнього досвіду, Адам відчув прагнення

єднання.

Окрім цього, Іван Павло II акцентує увагу над питанням «історичної людини» та «есхатологічної». Особа, що проживатиме після воскресіння

⁸⁷Роздуми богослова про людське тіло (згідно “Богослов’я тіла” Івана Павла II) <http://rodynaugcc.if.ua/statti/rozдумы-bogoslova-pro-lyudske-tilo-zgidno-bogoslov-ya-tila-ivana-pavla-ii/>

⁸⁸Роздуми богослова про людське тіло (згідно “Богослов’я тіла” Івана Павла II) <http://rodynaugcc.if.ua/statti/rozдумы-bogoslova-pro-lyudske-tilo-zgidno-bogoslov-ya-tila-ivana-pavla-ii/>

⁸⁹Богослов’я тіла: Виховання до буття людини <http://rodynaugcc.if.ua/statti/rozдумы-bogoslova-pro-lyudske-tilo-zgidno-bogoslov-ya-tila-ivana-pavla-ii/>

⁹⁰Богослов’я тіла: Виховання до буття людини <http://rodynaugcc.if.ua/statti/rozдумы-bogoslova-pro-lyudske-tilo-zgidno-bogoslov-ya-tila-ivana-pavla-ii/>

являтиметься «есхатологічною». Варто розглянути, ці два стани людини. «Історична» людина бореться з гріховністю, вона проживає запеклу боротьбу душі та тіла. «Історична» людина має й багато еротичних прагнень⁹¹. Однак, Папа наголошує, що Христос помер за нас, не для того, аби у світі було ще більше гріха. І смерть та воскресіння звільняють нас від панування похоті.

На противагу «історичній людині», «есхатологічна» втілює образ духовно досконалої, глибинної особи, що не лише акцентує увагу на своїх дещо егоїстичних бажаннях. Есхатологічна, тобто воскресла людина, вона пам'ятатиме досвід із земного життя, однак її новий спосіб буде кардинально відмінним від попереднього. Тому, есхатологічна людина, по-новому відкриє своє тіло, по-іншому трактуватиме та розкриватиме «подружній» смисл тіла.

Воскреслий Господь – це прообраз «есхатологічної людини», який продовжує одночасно бути й «земною людиною». Папа Іван Павло II підкреслює, що наше *«відкуплення – це фактично «нове творіння», коли усе творіння може виражати своїм життям повноту справедливості, рівності, святості. Це також коли згідно плану Божого людина може виражати повноту того, що означає бути чоловіком і жінкою, бути сотвореними «на образ Божий» (99:7)*⁹².

3.4 Висновок

У даному розділі окреслено відмінність понять «тіла та тілесності». Підкреслено філософські трактування щодо «тіла». Також проаналізовано тогочасні стереотипи щодо тілесності. Окреслено особливе значення людського тіла, разом із статевістю. Зазначено, обґрунтування Івана Павла II щодо зв'язку між тілесністю, статевістю і людською особою. Папа наголошує, тіло є виявом людської особи. Відтак, особа володіє власним

⁹¹Роздуми богослова про людське тіло (згідно “Богослов’я тіла” Івана Павла II) <http://rodynaugcc.if.ua/statti/rozdumy-bogoslova-pro-lyudske-tilo-zgidno-bogoslov-ya-tila-ivana-pavla-ii/>

⁹²Роздуми богослова про людське тіло (згідно “Богослов’я тіла” Івана Павла II) <http://rodynaugcc.if.ua/statti/rozdumy-bogoslova-pro-lyudske-tilo-zgidno-bogoslov-ya-tila-ivana-pavla-ii/>

тілом. А статевість, тобто чоловічість та жіночість, є призначена, для того, аби людське тіло, мало можливість виявляти любов.

ВИСНОВОК

У даному дослідженні вдалось окреслити біблійну історію походження людини, що містить дві розповіді сотворення, які належать Ягвістичного та Священницького джерела. У Священницькій розповіді окреслено, зокрема, те що людина створена «за образом/ подобою Божою». «Образ» звіку закладений у нашій духовній природі, а «подоба» – це, те чого потрібно набути в процесі життя. Також подано історію створення людини Адама та його жінки за Ягвістичним джерелом, яке інтерпретує, що «Бог створив людину із земного порохи та вдихнув у її ніздрі дихання життя» (Бут. 2:7). Бог створив чоловікові «помічницю», аби вони разом наповняли землю та управляли нею. Проаналізовано найосновніші складові людини: дух, душа та тіло. Згідно з Біблією, дух, душа і тіло складають одну цілу людину. Людина як особистість може розвиватись лише при цілісності обох складових: духовної та матеріальної.

Простежено припущення авторства книги «Пісні пісень». Зазначено всі версії авторства. Крім цього, окреслено питання жанру книги. Також наголошено на ролі метафори та її значення у релігійному тексті. Виявлено низку метафоричних образів: образи рослинного світу (лілія, будяк, тощо), уподібнення до тварин (слонова кістка, отара овець, голубки). Богонатхненний автор використовує дані метафори (власне алегоричну інтерпретацію для позначення позитивних образів, емоцій та бажань, що притаманно найкращій пісні в Біблії). Окреслено те, що Пісня пісень прославляє людську любов та еталон шлюбу, який затверджений союзом чистоти. Наголошено на тому, що у книзі препідноситься людська любов, що описується як найвищий вияв людини. Ба більше, в даній книзі наголошується на пошануванні тіла обох статей, без протиставлення чи виокремлення кращого. Тіло та тілесні стосунки між чоловіком і жінкою зображуються як Богом благословенні.

Окреслено відмінність понять «тіла» та «тілесності». Тіло обгрунтоване як фізіологічний організм, а тілесність як одухотворене тіло.

Підкреслено суттєвий вплив філософських трактувань понять «тіла» та «тілесності» на сучасне розуміння. Проаналізовано тогочасні стереотипи тілесності. Виявлено особливість людського тіла та вплив статевості, зокрема подано революційне твердження Івана Павла II про зв'язок між тілесністю, статевістю та людиною. Як відомо, тіло є виявом людської особи. Відтак, особа володіє власним тілом. А статевість, тобто чоловічість та жіночість, є призначена, для того, аби людське тіло, мало можливість виявляти любов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту. В перекладі Огієнка. Українське Біблійне товариство. 2014.
2. Міжнародний Біблійний коментар. Том 2. П'ятикнижжя та історичні книги. Свічадо: Львів, 2017.
3. Міжнародний Біблійний коментар. Том 3. Повчальні та пророчі книги. Видавництво «Свічадо», 2018., 630 ст.
4. Равазі. Джанфранко Пісня пісень: Пісня подружжя. Вступ і коментарі. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету 2010.

Література

1. Акчурин Б. Г. Диалектика духовного и телесного начал в свете нового понимания физической культуры / Б. Г. Акчурин // Теория и практика физической культуры. – 2002. – № 6. – С. 57–59.
2. Бурдые П. «Физическое и социальное пространства» // П. Бурдые «Социология социального пространства», СПб.: Алетейя, – 2007. – 288 с.
3. Вейнберг Й. Введение в Танах : в 4 ч. / Йоель Вейнберг. – М. ; Иерусалим: Герашим, 2005. – Ч.4 : Писания. – 127-132 с.
4. Гомілко Ольга. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі. - К.: Наук.думка, 2001. -340с.
5. Джирландо А. Ключ до Біблії. Старий Завіт. Львів 2006, 65-67.
6. Іларіон (Алфеев), архієп. Таїнство Віри. Вступ в Православне Догматичне Богослів'я.–Київ:АДЕФ-Україна,2009. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pravoslavia_v_Ukraini/Zbirnyk_materialiv_Vseukrainskoi_naukovoii_konferentsii_2015_Chastyna_1.pdf
7. Лосский В. Н. Богословие. Очерк мистического богословия Восточной Церкви: Догматическое богословие. – М.: Общество любителей

православної літератури. Издатетельство имени святителя Льва, папы Римского, 2009.

8. Махній М. М. Історія психології: навчальний посібник. - Київ: Видавничий дім "Слово", 2016. URL:

<https://makhnii-history.blogspot.com/2018/03/34.html>

9. Мень.А. Исагогика (курс по изучению священного писания). Ветхий Завет./- М.: Фонд имени Александра Меня, 2000. – 461с.

10. Мерло-Понти М. Феноменология восприятия / М. МерлоПонти; перевод с французского под редакцией И. С. Вдовиной, С. Л. Фокина : «Ювента» «Наука», 1999. – 607 с.

11. Симоненко В. Вино з троянд: вибрані твори. – К: Знання, 2017. – 207 с.

12. Longman III T. New International Commentary on the Old Testament: Song of Songs / Tremper Longman III. – Grand Rapids : William B. Eerdmans Publishing Company, 2001. - p.3.

13. Murphy E. R. Wisdom Literature: Job, Proverbs, Ruth, Canticles, Ecclesiastes, Esther / Roland E. Murphy // The Forms of the Old Testament Literature. – Grand Rapids : Willam B. Eerdmans Publishing, 1981.– Volume XIII. – 185. - p.100.

14. Snaith J. G. New Century Bible Commentary. The Song of Songs / John G.Snaith. – London : Marshall Pickering, 1993. – 9 p. 140.

Інтернет-ресурси:

1. «Тіло» і «тілесність» у соціально-філософському контексті: термінологічні розвідки. URL:

<http://www.info-library.com.ua/books-text-11478.html>

2. Біблійна антропологія як один з аргументів у боротьбі із деструктивними ідеологіями неокультів. URL:
<http://hram.in.ua/biblioteka/apolohetyka/247-book247/2795-title3449>

3. Біблійна жінка поміж Законом, суспільними очікуваннями і реальністю. URL:

4. https://risu.ua/bibliyna-zhinka-pomizh-zakonom-suspilnimi-ochikuvannyami-i-realnistyu_n103143
5. Богослов'я тіла: Виховання до буття людини. URL: <http://rodynaugcc.if.ua/statti/rozdummy-bogoslova-pro-lyudske-tilo-zgidno-bogoslov-ya-tila-ivana-pavla-ii/>
6. Божий образ та створення за ним людини. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/21489/>
7. Декарт і Б. Спіноза: “пристрасті душі” і “сила афектів. URL: <https://makhnii-history.blogspot.com/2018/03/42.html>
8. Досконалість та унікальність людини як образу Божого. URL: https://matrix-info.com/doskonalist-ta-unikalnist-lyudyny-obraza-bozhogo/#_edn1
9. Єва, ребро й сучасна генетика. URL: <https://creation.com/%D1%94%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D1%81%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>
10. Липовецький Ж. «Імперія ефемерного» 1987, pp. 14 — 16) URL: <http://litopys.org.ua/jruss/russ14.htm>
11. Метафоричні конструкції в сучасному англомовному релігійному дискурсі. URL: <https://nniif.org.ua/File/17daomkv.pdf>
12. Роздуми богослова про людське тіло (згідно “Богослов'я тіла” Івана Павла II) URL: <http://rodynaugcc.if.ua/statti/rozdummy-bogoslova-pro-lyudske-tilo-zgidno-bogoslov-ya-tila-ivana-pavla-ii/>
13. Соціальна модель Богоподібності особистості. URL: <https://dc.lviv.ua/christian-psychologists/grydkovec/3961-socalna-model-bogopodbnost-osobistost-u-hristiyansky-paradigm.html>
14. Стереотипи Тілесності. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%BF%D0%B8->

%D1%82%D1%96%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf

15. Сучасна філософія та історико-філософський процес. URL: http://vlp.com.ua/files/05_49.pdf

16. Трансформація людської тілесності у XXI сторіччі: на шляху до тіла майбутнього. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27348/06Mukha.pdf?sequence=1>

17. Феномен тілесності в умовах сучасної культури. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/12242052.pdf>

Довідкова література

1. Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973. — Стор. 715. URL: <http://sum.in.ua/s/myrra>

2. Трессиддер Д. Словарь символов / Джек Трессиддер. — М. : Изд-во торговый дом «Гранд», изд-во «Файр-пресс», 1999. — 308 с.